

แนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*
GUIDELINES FOR THE DEVELOPMENT OF MORAL SCHOOLS IN BASIC
EDUCATIONAL SCHOOLS

ชาญชิต ทัพพมีย์, วิทยา จันทรศิลา, สติรพร เขาวงชัย
Chanchit Tupmee, Vithaya Jansila, Sathiraporn Chaowachai
มหาวิทยาลัยนเรศวร
Naresuan University
Corresponding Author E-mail: tupmee.ch@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการศึกษารายกรณีโรงเรียนคุณธรรมที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 3 โรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนฉือจี้เชียงใหม่ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ 2) โรงเรียนปางมะภาค วิทยา อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย และ 3) โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน และครูที่เกี่ยวข้องโรงเรียนละ 3 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 4 ประเด็น คือ 1) บริบทที่เอื้อต่อการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมที่ประสบความสำเร็จ (Context) ได้แก่ โรงเรียนมีเป้าหมายในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนานักเรียนด้านคุณธรรมชัดเจน 2) ปัจจัยนำเข้าที่จำเป็นในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Input) ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน หลักสูตรและ สภาพแวดล้อม 3) กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Process) ได้แก่ การเตรียมการ การกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย การดำเนินการพัฒนา และการประเมินผล โดยใช้การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และ 4) ผลลัพธ์การพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Output) ได้แก่ ผลที่เกิดขึ้นกับครูและนักเรียน

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา; โรงเรียนคุณธรรม; สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา

Abstract

This research article aimed to study guidelines for the development of moral schools in basic educational schools that was the study of 3 moral schools with good practice, namely, 1) Chiangmai Tzu Chi School, Fang District, Chiang Mai Province, 2) Pang Makad Wittaya School, Wiang Pa Pao District, Chiang Rai Province, and 3) Bangmunnakphoomiwitthayakhom School, Bang Mun Nak District, Phichit Province. The group key informants were school administrators and related teachers of 3 persons per school, totaling 9 key informants. The tools used for data collection were a semi-structured interview script. And data analysis used content descriptive analysis.

The results were found that guidelines for the development of moral schools in basic educational schools consisted of 4 issues: 1. Conducive to the development of a successful moral school was the school that aims to provide education to develop students with a clear moral. 2. Important factors needed to develop moral schools who were schools' administrators, teachers, students, curriculum, and environment. 3. Moral school development process that were preparation, setting ethical goals, implementation of development and evaluation with the participation of all parties involved, and 4) Moral school development results that were effects on teachers and students.

Keywords: Development Guidelines; Moral School; The Primary Educational Service Area Office

บทนำ

จากสภาวะสังคมไทยในปัจจุบันเรื่องคุณธรรม จริยธรรมนับว่าเป็นเรื่องสำคัญที่ได้รับการกล่าวถึงกันมากในหลายลักษณะ เมื่อเกิดความสับสนวุ่นวายในสภาพสังคมที่ขาดความสงบสุขอันเนื่องมาจากความประพฤติ หรือการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมของบุคคลบางกลุ่มในสังคม มักจะมีการวิพากษ์ วิจารณ์ และกล่าวโทษกันว่าเป็นเพราะขาดคุณธรรมจริยธรรม ขาดความมีน้ำใจ มีความเห็นแก่ตัวเพิ่มมากขึ้น จนทำให้เกิดความวิตกกังวลเกี่ยวกับปัญหาความเสื่อมทางคุณธรรม จริยธรรมของประชาชน (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, 2555) ปัญหาทางสังคมดังกล่าวส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) มีหลักการสำคัญ คือ ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์มีทัศนคติที่ตีรับผิดชอบต่อสังคม มีคุณธรรมและจริยธรรม ภายใต

วิสัยทัศน์มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้คู่คุณธรรม มีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความสุขในสังคมมีการกำหนดยุทธศาสตร์และวางเป้าหมายที่สามารถตอบสนองต่อการพัฒนาที่สำคัญในด้านต่าง ๆ ซึ่งด้านที่สอดคล้องกับคุณธรรมและจริยธรรมตรงกับยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์พัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ที่มุ่งหวังให้คนไทยมีคุณธรรมจริยธรรม มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาประเทศในอนาคต ซึ่งตอบสนองการพัฒนาในด้านคุณภาพและด้านการตอบโจทย์บริบทที่เปลี่ยนแปลง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

การที่จะพัฒนาประเทศให้ยั่งยืนนั้น ต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ให้เข้มแข็ง และมีพลังเพียงพอ โดยเฉพาะการพัฒนาคนให้มีการเตรียมความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ทักษะการเรียนรู้และการเสริมสร้างปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพของคน การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนมีคุณภาพจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง พัฒนาคนให้เพื่อทำให้ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวตนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ ทำให้เป็นคนที่มีรู้จักคิดวิเคราะห์รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีคุณธรรมจริยธรรม รู้จักพึ่งตนเอง และสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สำคัญที่สุด คือการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้กับคนในประเทศ เพื่อที่จะเป็นเกราะป้องกันและมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง คุณธรรมจริยธรรมนับเป็นกลไกของสังคมที่ทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐานของ ความประพฤติ เป็นสิ่งที่ จะต้องปลูกฝังให้กับคนในสังคม คุณธรรมจริยธรรมจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือที่ช่วยในการเตือนสติการกระทำของมนุษย์ให้มีรูปแบบการดำเนินชีวิตเป็นไปทิศทางที่ถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต โดยสังคมใดมีผู้ที่มีคุณธรรมอยู่เป็นจำนวนมาก สังคมนั้นย่อมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข คุณธรรมจริยธรรมจึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต เป็นพื้นฐานที่สำคัญของทุกคน และเป็นสิ่งจำเป็นในสังคม ดังนั้นควรมีการส่งเสริมและปลูกฝังในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมตั้งแต่ยังวัยเยาว์ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ต้องดำเนินการอย่าง ต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียน ครู ผู้ปกครองและสังคม การปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่างที่ดี โดยเริ่มจากบุคคลในครอบครัว โรงเรียน รวมไปถึงคนในสังคมที่อยู่แวดล้อม และพึงกระทำอย่างสอดคล้องและต่อเนื่องในทุกระดับการศึกษา โรงเรียนมีหน้าที่หลักในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีมีคุณธรรมสามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคม การพัฒนาผู้เรียนโดยให้เป็นคนเก่ง คนดี มีความรู้คู่คุณธรรม และสามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขเกิดประโยชน์ทั้งตนเองและส่วนรวม แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียนต้องเน้นการปฏิบัติจริง ทั้งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและในสถานการณ์ต่าง ๆ กระบวนการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรม เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรม ควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ให้มีการสอนแทรกคุณธรรมในการจัดการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน จัดระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน

จัดประกวดสื่อนวัตกรรมด้านคุณธรรม ยกย่องเชิดชูผู้มีคุณธรรม จัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมตามความเหมาะสมในบริบทของสถานศึกษา

โครงการโรงเรียนคุณธรรมสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) เป็นการดำเนินงานเพื่อสืบสานพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ตามพระราชประสงค์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 10 กำหนดไว้เป็นนโยบายภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ชาติเกี่ยวกับเรื่องคุณธรรม โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในฐานะผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษาสำหรับเยาวชนส่วนใหญ่ของประเทศให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพอีกทั้งรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาเพื่อให้เยาวชนทุกคน มีความรู้ ความสามารถ เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ดังนั้นเพื่อเป็นการสืบสานศาสตร์พระราชา และสนองพระราชกระแสรับสั่งของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ และพระบรมราโชวาทด้านการศึกษาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงจัดทำโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ขึ้น เพื่อมุ่งปลูกฝังให้ผู้บริหาร ครู นักเรียน และบุคลากรทางการศึกษาได้รับการปลูกฝังคุณธรรม 5 ประการ ได้แก่ 1) พอเพียง 2) กตัญญู 3) ซื่อสัตย์สุจริต 4) ความรับผิดชอบต่อสังคม และ 5) อุดมการณ์คุณธรรม (สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา, 2560) โดยมีสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเข้าร่วมโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. และดำเนินการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่นักเรียนจนมีผลงานปรากฏจนเป็นที่ยอมรับและเป็นแบบอย่างที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ดังนั้นการถอดบทเรียนด้านคุณธรรมจากโรงเรียนคุณธรรมเหล่านี้ จะนำไปสู่แนวทางในการปรับปรุงการปฏิบัติงานด้านคุณธรรมของโรงเรียนที่กำลังดำเนินการหรือวางแผนดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายและพัฒนาให้ประสบความสำเร็จในอนาคต อีกทั้งการถอดบทเรียน (Lesson Learned) ยังเป็นวิธีการหนึ่งของการจัดการความรู้ โดยเป็นกระบวนการดึงเอาความรู้จากการทำงานออกมาใช้เป็นทุนในการทำงานเพื่อยกระดับให้ดียิ่งขึ้น และเป็นการสกัดความรู้ที่มีอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) ออกมาเป็นบทเรียน/ความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) ซึ่งผลที่ได้จากการถอดบทเรียน จะทำให้ได้บทเรียนในรูปแบบชุดความรู้ (ที่เป็นรูปธรรม) และเกิดการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เข้าร่วมกระบวนการอันนำมาซึ่งการปรับวิธีคิด และเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานที่สร้างสรรค์และมีคุณภาพยิ่งขึ้น (วารณา จันทร์คง, 2557)

จากเหตุผลข้างต้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จากโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้เกี่ยวข้องได้นำแนวทางที่ได้ไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบรรลุตามวัตถุประสงค์และสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับการศึกษาแนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จากโรงเรียนคุณธรรมที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) กำหนดขอบเขตการศึกษาแนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ประกอบด้วย 4 ประเด็น ได้แก่ 1) บริบทที่เอื้อต่อการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมที่ประสบความสำเร็จ (Context) 2) ปัจจัยนำเข้าที่จำเป็นในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Input) 3) กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Process) และ 4) ผลลัพธ์การพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Output) ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนและครูที่เกี่ยวข้องจากโรงเรียนคุณธรรมที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ที่ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นโรงเรียนคุณธรรม (สพฐ.) ที่มีผลการพัฒนาเป็นที่ประจักษ์และได้รับรางวัลโรงเรียนคุณธรรม จากโครงการโรงเรียนคุณธรรม (สพฐ.) หรือมูลนิธิยุวสถิรคุณ ประกอบด้วย 1) โรงเรียนฉือจี้เชียงใหม่ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ 2) โรงเรียนปางมะหาดวิทยา อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย และ 3) โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตรของทางการศึกษา โรงเรียนละ 3 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) และวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

1. โรงเรียนฉือจี้เชียงใหม่ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ มีแนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมและผลการดำเนินงาน ดังนี้

1.1 บริบทที่เอื้อต่อการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมที่ประสบความสำเร็จ (Context) พบว่า โรงเรียนได้ตั้งภารกิจที่ชัดเจนคือ “ฉือจี้จะสอนและกล่อมเกลานักเรียนให้เป็นวิญญูชนที่บริสุทธิ์ไม่เล็งเห็นประโยชน์ด้านเดียวรู้จักกฎระเบียบ และจริยธรรม ไม่ถูกกลืนโดยกระแสสังคมที่มัวหมอง แม้ความรักของฉือจี้ออกไป หวังว่าเด็กทุกคนจะได้รับวัฒนธรรมที่ดีงามหลาย ๆ ด้านพร้อมกัน และมีจิตอาสาบริการสังคมด้วยความภาคภูมิใจโดยมีเป้าหมายทางการศึกษา ดังนี้ การศึกษาของโรงเรียน การศึกษาทางครอบครัว และการศึกษาทางสังคมต้องอยู่ร่วมกัน เป็นการสร้างทรัพยากรบุคคล และทำให้โลกใบนี้เปี่ยมด้วยความรักและกตเวทิตา

1.2 ปัจจัยนำเข้าที่จำเป็นในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Input) พบว่า

1.2.1 ผู้บริหารส่งเสริม และกำหนดกรอบแนวทางการพัฒนากิจกรรม คุณธรรม นำความรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน และพัฒนาครู เป็นแบบอย่างที่ดีต่อครูและนักเรียน

1.2.2 ครูทุกคนร่วมมือกันในการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมโดยการให้หลักการมีส่วนร่วมและดำเนินงานเป็นระบบและต่อเนื่องเพื่อความยั่งยืน

1.2.3) นักเรียนมีส่วนเป็นเจ้าของของโครงการคุณธรรมที่ตนเองมีส่วนร่วมการบูรณาการคุณธรรมในกิจกรรมการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

1.2.4 โรงเรียนจัดสิ่งแวดล้อมพูดได้ ทั้งในและนอกอาคารมีวาทธรรมเด็กแทรกอยู่ เพื่อเตือนสติให้ พูดดี ทำดี คิดดี บรรยากาศเรียบง่ายสงบสวยงามท่ามกลางธรรมชาติ โต๊ะเก้าอี้ในห้องเรียน ออกแบบพิเศษเป็นโต๊ะเหล็กที่สามารถปรับความสูงได้ตามขนาดของนักเรียน

1.3 กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Process) พบว่า มีขั้นตอนการดำเนินงานได้แก่

1.3.1 การเตรียมการ ด้านกิจกรรมพื้นฐานของชีวิต ประกอบด้วย 1) การกิน เด็กเรียนรู้การจัดการตนเองโดยฝึกกินข้าวเพียง 20 นาที 2) การเล่น ให้เล่นที่สนามหญ้าให้อภัย และ 3) การนอน สำหรับเด็กเล็กมีช่วงเวลานอนกลางวันตามปกติ ด้านการเรียนการสอน นักเรียน 30 คน ครูประจำชั้น 1 คน ติดตามนักเรียนขึ้นไปเป็นช่วงชั้น จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ และมุ่งเน้นบทเรียนแห่งศกยภาพ 5 อย่าง คือ 1) การศึกษาในวิถีชีวิต 2) การศึกษาเพื่อคุณธรรม 3) การศึกษาเพื่อรู้คุณ 4) การศึกษาเพื่อบริการยินดีในจิตอาสา และ 5) การศึกษาเพื่อชีวิต วิชาที่เพิ่มเติม คือ จิตวิญญาณฉือจี้และภารกิจฉือจี้ ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ระหว่างครูกับนักเรียนเต็มไปด้วยความรักและอบอุ่นและใช้การชมมากกว่าติ ระหว่างครูกับผู้ปกครองเน้นการร่วมมือกับพ่อแม่อย่างจริงจัง และพื้นที่แห่ง การเรียนรู้และทำความดีให้ความสำคัญต่อสามเหลี่ยมปฏิสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน บ้าน และสังคม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ไปพร้อมกับการสร้างสังคมที่ดี

1.3.2 การกำหนดคุณธรรมเป้าหมายพัฒนา โดยโรงเรียนฉือจี้เชียงใหม่ ตั้งเป้าหมายไว้ คือ คุณธรรมนำความรู้

1.3.3 การดำเนินการพัฒนา พบว่า มีการแต่งตั้งและมอบหมายการทำงานให้แก่คณะทำงาน กำหนดกรอบแนวทางการพัฒนากิจกรรมคุณธรรมนำความรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน จัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมนำความรู้ด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น สมุดสื่อใยรักเพื่อเสริมความสัมพันธ์ระหว่างครู พ่อแม่ และนักเรียน กิจกรรมส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกโดยการให้รางวัลและให้ความรักไม่เน้นการตำหนิหรือตี กิจกรรมส่งเสริมปฏิสัมพันธ์กับสังคมโดยผ่านโครงการอาสาสมัครรุ่นเยาว์ ฯลฯ การประเมินผลการปฏิบัติงานระหว่างการทำกิจกรรมตามสภาพจริง โดยครู และผู้ปกครองมีส่วนร่วมกันประเมินผลพฤติกรรมที่ของนักเรียน

1.4 ผลลัพธ์การพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Output) พบว่า ครูมีความเสียสละ อุทิศเวลา ครูมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มองค์ความรู้แก่ตนเอง รู้จักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกันคิดหาเทคนิคการสอนใหม่ ๆ นักเรียนรู้เคารพ รู้บุญคุณ รู้รัก รู้อาทร ด้วยใจจริง ด้วยความรัก และกตเวทิตา โดยประพฤติตนด้วยความสำนึกคุณ เป็นผู้มีจิตใจเมตตา และ

มีอุดมการณ์คุณธรรมที่ชัดเจน มีทักษะความรู้ความสามารถในด้านภาษาไทยภาษาจีน และภาษาอังกฤษ

2. โรงเรียนปางมะภาควิทยา อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย มีแนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมและผลการดำเนินงาน ดังนี้

2.1 บริบทที่เอื้อต่อการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมที่ประสบความสำเร็จ (Context) พบว่า โรงเรียนมีวิสัยทัศน์ของโรงเรียนที่ชัดเจน คือ มุ่งมั่นจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ มีความเป็นเลิศทางวิชาการ เป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม รู้รักสามัคคี รักษาสีน้ำผึ้ง พร้อมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต โดยบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม และได้กำหนดปรัชญาของโรงเรียน คือ การศึกษาเพื่อปวงชนประชา รักษาสีน้ำผึ้ง น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 ปัจจัยนำเข้าที่จำเป็นในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Input) พบว่า

2.2.1 ผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่ดี มีความรู้ความสามารถทำให้ผู้ตามมีความเชื่อมั่นและตัดสินใจ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยความยุติธรรม อันส่งผลให้บุคลากรมีความทุ่มเท ตั้งใจทำงานตามเป้าหมายที่องค์กรกำหนด

2.2.2 การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมต้องร่วมมือกันทั้งโรงเรียน โดยดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เป็นการดำเนินงานที่ต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม ตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการประเมินร่วมกัน

2.2.3 สิ่งแวดล้อม โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมร่มรื่น สะอาด มีความเป็นระเบียบ และได้ดำเนินการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้สวยงาม มีบรรยากาศร่มรื่น มีสวนหย่อมตามมุมต่าง ๆ ของอาคารเรียน มี มุมพักผ่อน

2.3 กระบวนการการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Process) พบว่า มีขั้นตอนที่สำคัญได้แก่

2.3.1 การเตรียมการ เป็นการจัดเตรียมสถานที่ อุปกรณ์ เพื่ออำนวยความสะดวกในการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมและการทำโครงการ พร้อมทั้งจัดอบรมครูแกนนำนักเรียนแกนนำ และนักเรียนทั้งหมด และจัดให้มีแนวทางการดำเนินงาน

2.3.2 การกำหนดคุณธรรมเป้าหมายพัฒนา เป็นการดำเนินงานเพื่อให้คณะครูบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนร่วมกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย ได้แก่ ความพอเพียง ความพอประมาณ ความรับผิดชอบ และร่วมกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก

2.3.3 การดำเนินการพัฒนา เป็นการดำเนินงานตั้งแต่ แต่งตั้งและมอบหมายการทำงานให้แก่คณะทำงาน ร่วมกันวางแผนกำหนดกรอบแนวทางการนำคุณธรรมเป้าหมายสู่การปฏิบัติ นำคุณธรรมอัตลักษณ์มาจัดทำเป็นโครงการคุณธรรมโดยคณะทำงานเป็นผู้ให้

คำแนะนำปรึกษาแก่นักเรียนในการจัดทำโครงการคุณธรรม โครงการโรงเรียนสะอาดบรรยากาศ น่าอยู่และการสร้างนวัตกรรมเสริมสร้างคุณธรรม: โรงเรียนสะอาด บรรยากาศน่าอยู่ แเบะการ นิเทศติดตามโดยผู้บริหาร หรือมูลนิธิยุวสถิรคุณ เพื่อรับคำแนะนำ ข้อเสนอแนะในการพัฒนา โรงเรียนคุณธรรมให้บรรลุเป้าหมาย

2.3.4 การประเมินผล เป็นการประเมินผลการดำเนินงานโครงการคุณธรรม ตามที่กำหนดไว้ในโครงการร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง สะท้อนการปฏิบัติคุณธรรมความดีร่วมกันทั้ง โรงเรียน และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานคุณธรรมของโรงเรียนให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับ ทราบ

2.4 ผลลัพธ์จากการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Output) พบว่า คณะครูบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนมีความพอเพียง ความพอประมาณ ความรับผิดชอบ และมีพฤติกรรม บ่งชี้เชิงบวกเพิ่มขึ้น

3. โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร มีแนวทางการ พัฒนาโรงเรียนคุณธรรมและผลการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 บริบทที่เอื้อต่อการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมที่ประสบความสำเร็จ (Context) พบว่า โรงเรียนมีเป้าหมายในการพัฒนาชัดเจน คือ การให้เยาวชนได้เรียนรู้วิธีการนำคุณธรรม มาปฏิบัติให้เป็นจริยธรรมประจำตน เกิดการบ่มเพาะเยาวชนให้เป็นคนดีมีคุณภาพตาม เอกลักษณ์ของโรงเรียน คือ สร้างคนดีสู่สังคม

3.2 ปัจจัยนำเข้าที่จำเป็นในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Input) พบว่า

3.2.1 ผู้บริหารต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีความเป็นผู้นำและมีวิสัยทัศน์

3.2.2 โรงเรียนมีการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์และคุณธรรมในการพัฒนา โรงเรียนคุณธรรม ทำให้การดำเนินงานมีทิศทางที่ชัดเจน

3.2.3 สิ่งแวดล้อม โรงเรียนมีการปรับปรุงพื้นที่ต่าง ๆ ให้สวยงาม มีบรรยากาศ ร่มรื่น มีสวนหย่อมตามมุมต่าง ๆ ของอาคารเรียน มีมุมพักผ่อน มีพื้นที่ให้ นักเรียนได้ออกกำลังกายทั้งในที่ร่ม และสนามกลางแจ้ง

3.3 กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Process) พบว่า มีขั้นตอนที่สำคัญได้แก่

3.3.1 การเตรียมการ เป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่คณะครูเพื่อสร้าง ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม สร้างความ เข้าใจระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน พร้อมทั้งนำคณะคุณครูและนักเรียนศึกษาดูงาน สถานศึกษาที่จัดการเรียนรู้ที่เน้นคุณธรรมจริยธรรม

3.3.2 การกำหนดคุณธรรมเป้าหมายพัฒนา เป็นการดำเนินงานของผู้บริหาร โรงเรียนและคณะครู ร่วมกับนักเรียนระดับมสมอง (ความคิดความเห็นข้อมูล) เพื่อให้ได้มาซึ่งบัญชี พฤติกรรม และกำหนด คุณธรรมหลัก 3 ประการเพื่อกำหนดนโยบายและ/หรือข้อปฏิบัติที่ทุกคนในกลุ่มแสดงความปรารถนาว่าจะปฏิบัติ ถือเป็นสัญญา ประชาคม ของแต่ละกลุ่ม โดย

กำหนดตัวชี้วัด และกำหนดวงจรรอบ 1 ปี ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนและครูกำหนดอัตลักษณ์ คุณธรรม ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จไว้

3.3.3 การดำเนินการพัฒนา เป็นการดำเนินงานของนักเรียนผ่านกิจกรรม ชุมนุมโครงการคุณธรรม คุณครูเป็นที่ปรึกษาโครงการ ครูประจำวิชาและครูที่ปรึกษาสอดแทรก คุณธรรมจริยธรรมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้บริหารนิเทศคณะครูและบุคลากรเป็น ประจําอย่างกัลยาณมิตรให้กำลังใจ ชื่นชมให้ข้อเสนอแนะ สร้างคณะกรรมการเครือข่าย ผู้ปกครอง ผู้ปกครอง และตัวแทนครูที่ปรึกษาปฏิบัติหน้าที่จิตอาสาทุกวัน

3.3.4 การประเมินผล เป็นการร่วมประเมินพฤติกรรมระหว่าง ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนว่าเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร มีการรายงานผลและเสนอ แนวทางในการปรับพฤติกรรมนักเรียน และคณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองสะท้อนพฤติกรรม ของนักเรียนที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งที่บ้านและทางโรงเรียน

3.4 ผลลัพธ์จากการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Output) พบว่า

3.4.1 ครูตระหนักในบทบาทหน้าที่และเห็นคุณค่าของอาชีพครู มีศักยภาพในการ ออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนด้านคุณธรรม

3.4.2 ครูปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีความรับผิดชอบต่อนักเรียนที่ได้รับ มอบหมาย และมีอุดมการณ์คุณธรรมที่ชัดเจน เปลี่ยนแปลงตนเองไปในทางที่ดีขึ้น

3.4.3 ครูเกิดอัตลักษณ์เชิงคุณธรรมของ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และจิตอาสา

3.4.4 นักเรียนมีระเบียบวินัย มีความกตัญญูกตเวที สามารถการพัฒนา จริยธรรมได้ด้วยตนเองตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้ด้วยความรับผิดชอบและมีจิต อาสาที่จะพัฒนาโรงเรียน

3.4.5 นักเรียนเกิดคุณธรรมเป้าหมายซึ่งได้มาจากต้นทุนที่ต้องการให้เกิดใน โรงเรียน 3 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และความพอเพียง

สรุปผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 4 ประเด็น ได้แก่ 1) บริบทที่เอื้อต่อการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมที่ประสบความสำเร็จ (Context) ได้แก่ ทุกโรงเรียนมีเป้าหมายในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนานักเรียน ด้านคุณธรรมชัดเจน 2) ปัจจัยนำเข้าที่จำเป็นในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Input) ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน หลักสูตรและ สภาพแวดล้อม 3) กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Process) ได้แก่ การเตรียมการ การกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย การดำเนินการพัฒนา และการ ประเมินผลโดยใช้การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และ 4) ผลลัพธ์การพัฒนาโรงเรียน คุณธรรม (Output) ได้แก่ ผลที่เกิดขึ้นกับครูและนักเรียน

อภิปรายผลการวิจัย

จากสรุปผลการศึกษานโยบายการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า แนวทางที่ได้จากการศึกษาโรงเรียนคุณธรรมที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ประกอบด้วย 4 ประเด็น ได้แก่ 1) บริบทที่เอื้อต่อการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมที่ประสบความสำเร็จ (Context) 2) ปัจจัยนำเข้าที่จำเป็นในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Input) 3) กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Process) และ 4) ผลลัพธ์การพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Output) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า โรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานส่วนใหญ่มีระบบการดำเนินงานที่เป็นขั้นตอนชัดเจนตั้งแต่การพัฒนาบริบทที่เอื้อต่อการเป็นส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม ทั้งด้านกายภาพ สภาพแวดล้อมและการเตรียมบุคลากร ผู้ปกครอง และนักเรียนโดยใช้ความร่วมมือ จนสามารถกำหนดเป็นภารกิจที่ชัดเจนมองเป็นเป้าหมายร่วมกัน การดำเนินงานที่สร้างระบบการทำงานที่ชัดเจนย่อมทำให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถเข้าใจ เข้าถึงและร่วมพัฒนาได้อย่างแท้จริง

หากพิจารณาผลการศึกษาตามแนวทางตามประเด็นที่กำหนดไว้สามารถอภิปรายได้ดังนี้ บริบทที่เอื้อต่อการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมที่ประสบความสำเร็จ (Context) พบว่า ทุกโรงเรียนมีเป้าหมายในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนานักเรียนด้านคุณธรรมชัดเจน โดยกำหนดไว้ในวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ หรือปรัชญา ของโรงเรียนที่ชัดเจน จึงส่งผลให้เกิดการจัดทำโครงการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมขึ้นเพื่อให้เป้าหมายในการพัฒนานั้นสำเร็จ กำหนดวัตถุประสงค์ โครงการที่ระบุถึงคุณธรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นในโรงเรียน และมีหลักการในการดำเนินโครงการที่เน้นความร่วมมือกันในการดำเนินงาน และหลักการดังกล่าวเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณธรรมที่ชัดเจนซึ่งสอดคล้องกับศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ (2560) กล่าวว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน จะเน้นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่พัฒนากระบวนการคิดเชิงระบบและใช้โครงงานคุณธรรมเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ความดีงามจากการลงมือปฏิบัติจริง มุ่งเพิ่มพูนทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงเหตุผล เป็นการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นให้นักเรียนใฝ่หาความรู้เพื่อแก้ไขปัญหา ได้คิดเป็นมีการตัดสินใจที่ดีภายใต้เหตุผลที่สืบเสาะค้นหา มาเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถนำทักษะจากการเรียนรู้มาใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ และการพัฒนาศักยภาพครูเพื่อให้สามารถเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้บรรลุผลสำเร็จ โดยการพัฒนาศักยภาพครูให้มีความรู้ความสามารถในการออกแบบและจัดการเรียนรู้ควบคู่กับการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมและสามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนแบบองค์รวมได้

ปัจจัยนำเข้าที่จำเป็นในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Input) พบว่า ปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ 1) ผู้บริหาร เป็นผู้ให้การส่งเสริมการดำเนินการโรงเรียนคุณธรรม มีเป้าหมายการพัฒนาคุณธรรมชัดเจน มีการประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือ เชื่อมั่นแก่บุคลากรโดยทั่วไปในการพัฒนาด้านคุณธรรม 2) ครู เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมที่สำคัญในการ

ดำเนินการพัฒนานักเรียนดั่งนั้นครูต้องมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนตั้งแต่การร่วมกันกำหนดเป้าหมาย การพัฒนา การดำเนินการจัดกิจกรรมในการพัฒนาตามโครงการ การประเมินผล จึงนับได้ว่าครูเป็นบุคคลสำคัญในการพัฒนาและนอกจากนั้นยังเป็นผู้ที่ต้องมีการพัฒนาหรือปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนด้วย 3) นักเรียน เป็นผู้ที่รับการพัฒนาด้านคุณธรรมอันเป็นเป้าหมายของโครงการ การที่ทำให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในคิดกิจกรรม การดำเนินกิจกรรม และการประเมินผลของการดำเนินกิจกรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญทำให้นักเรียนได้มีความรับผิดชอบ มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา 4) หลักสูตร ทั้งหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรรายวิชามี การแทรกคุณธรรมไปในตัวชี้วัด ในการจัดการเรียนรู้มีการบูรณาการเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมลงไปในจัดการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ และ 5) สภาพแวดล้อม เป็นการจัดบรรยากาศ ที่ส่งเสริมคุณธรรมโดยการติดคติธรรม ตามต้นไม้ หรือบริเวณต่าง ๆ ภายในโรงเรียน การจัดให้มี บรรยากาศร่มรื่นสวยงาม มีบริเวณสำหรับทำกิจกรรมต่าง ๆ ก็เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการส่งเสริมโครงการคุณธรรม แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงบุคคลที่เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ การดำเนินงานเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นจากผู้บริหารและครู ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารและครูต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังในการดำเนินงานภายใน สถานศึกษาจึงจะทำให้เป้าหมายที่กำหนดร่วมกันไว้บรรลุได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับเกษม วัฒนชัย (2551) กล่าวไว้ว่า ถึงเวลาแล้วที่คนไทยต้องมาร่วมมือกันเพื่อช่วยกันฟื้นบ้านฟื้นเมือง โดยทุกคนทุกองค์การสามารถทำได้ คือ ช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมืองซึ่งตามเป้าหมายของการศึกษาก็คือ การสร้างคนดี คนเก่งและคนมีน้ำใจให้แก่บ้านเมือง โรงเรียนที่จัดการศึกษาได้ ตามเป้าหมายข้างต้น จึงต้องเป็นทั้งโรงเรียนคุณภาพ และโรงเรียนคุณธรรมคุณภาพการศึกษามี เหตุปัจจัยหลายประการ เหตุปัจจัยที่สำคัญที่สุด สองประการคือ 1) มีครูที่ศรัทธาในอาชีพครูมีความรู้อย่างดีในวิชาที่สอน และเป็นคนดี และ (2) มีการวางแผน และจัดการเรียนการสอนให้ ตรงตามวัตถุประสงค์ ของวิชาและหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับบรรณพ จินะวัฒน์ (2559) กล่าวว่า ครูมีความสำคัญต่อการพัฒนา แต่การจะทำให้ครูตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบนั้น สิ่งสำคัญ คือการบริหารจัดการซึ่งเป็นหน้าที่หลักของผู้บริหาร ผู้บริหารเป็นตัวจักรสำคัญเพราะเป็นผู้ นำ และกำหนดทิศทางการทำงานผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำที่สามารถนำการเปลี่ยนแปลงที่ดี สร้างขวัญกำลังใจทีมงานได้ดี บริหารจัดการทรัพยากรให้เป็นประโยชน์คุ้มค่า และสร้างแรงจูงใจให้ครู ได้พัฒนาความรู้และเจตคติที่ดีต่อการสอนคุณธรรมจริยธรรม เข้าใจการพัฒนาอย่างเป็นระบบ สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของพ่อแม่ผู้ปกครอง และ ต้องมีนโยบายที่ชัดเจนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

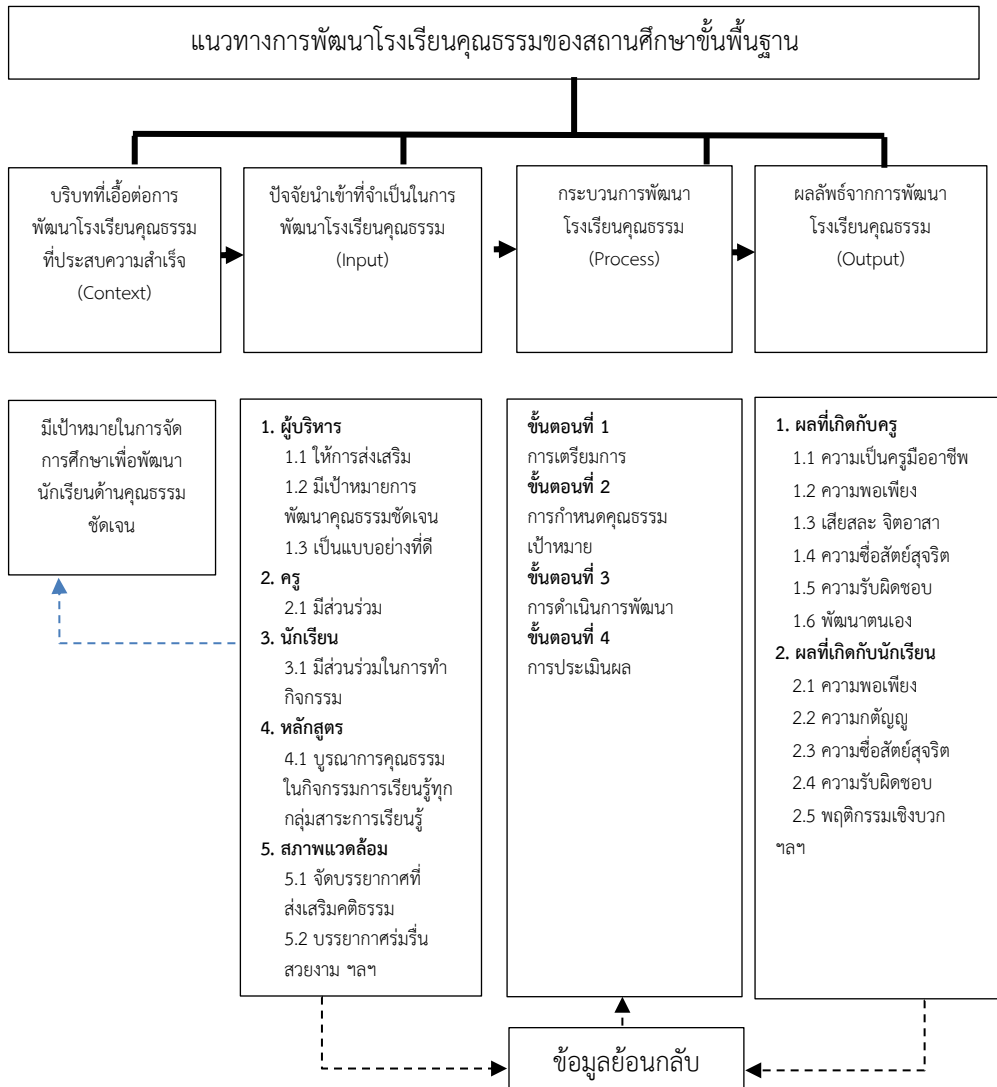
กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Process) พบว่า มีขั้นตอนที่สำคัญตั้งแต่ ขั้นตอน ที่ 1 การเตรียมการ ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินการ พัฒนา และ ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลโดยใช้การมีส่วนร่วมกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งนี้อาจเป็น เพราะว่าการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมเป็นกระบวนการที่ต้องทำทั้งโรงเรียน (ผู้บริหาร ครู

นักเรียน และผู้มีส่วนได้เสีย) โรงเรียนต้องทำอย่างมีส่วนร่วม ให้โอกาสทุกคนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับสิริกร มณีรินทร์ (2547) กล่าวถึงการประยุกต์ใช้หลักการพัฒนาและจัดการศึกษาอย่างชัดเจนโดยให้มีรูปแบบมีหลากหลายตามความเหมาะสมของสถานศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียนได้อย่างดีที่สุด พร้อมกับสร้างสรรค์สภาพการดำเนินงานที่ผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนมีความสุขและได้พัฒนาสู่ชีวิตและสังคมที่ดำรงควบคู่กันไป ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับจันทิรา ทวีพลายนต์ (2558) กล่าวไว้ว่าการใช้หลักการทำงานแบบมีส่วนร่วมในการร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมปฏิบัติงานของบุคลากรทุกระดับ ทุกฝ่าย การดำเนินงานจะมีการกำกับ ติดตาม การประเมินการทำงานทุกสัปดาห์ โดยผู้ที่ได้รับมอบหมายเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ และรายงานผลให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ ทั้งนี้ จุดเริ่มต้นที่โรงเรียนใช้ดำเนินงาน คือ การสร้างความตระหนัก และเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนให้แก่บุคลากรทุกคน

ผลลัพธ์การพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Output) พบว่า เป็นผลที่เกิดขึ้นกับครู ได้แก่ ความเป็นครูมืออาชีพ ความพอเพียง เสียสละ จิตอาสา ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบพัฒนาตนเอง เป็นต้น และผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน ได้แก่ ความพอเพียง ความกตัญญูความซื่อสัตย์สุจริตความรับผิดชอบ พฤติกรรมเชิงบวก ฯลฯ เป็นต้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่ากระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Process) ดำเนินการตามทฤษฎีระบบจึงเป็นประโยชน์ในการบริหารเป็นอย่างมากกรอบแนวคิดนี้ช่วยให้การวิเคราะห์การปฏิบัติงาน หรือการบริหารการปฏิบัติงานของสถานศึกษาได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ และยังช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาเน้นด้านสำคัญที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสอดคล้องกับ Fred & Allan (2012) กล่าวว่า ผลผลิต (Outputs) เป็นกลไกที่สำคัญระหว่างสภาพที่เป็นจริงกับสภาพความสำเร็จที่คาดหวังให้เกิดขึ้นกับผลผลิตซึ่งประกอบด้วย ผลการดำเนินงานของครู การเจริญงอกงามของนักเรียนและบุคลากร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรกับฝ่ายบริหาร ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทัศนคติของนักเรียนต่อสถานศึกษาและความพึงพอใจในงานบุคลากร เป็นต้น

องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัย แนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นการศึกษาโรงเรียนคุณธรรมที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 3 โรงเรียน และสังเคราะห์ผลการศึกษิตตามรายละเอียดข้างต้น สามารถนำเสนอเป็นแผนภาพแนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงแนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากภาพที่ 1 เป็นองค์ความรู้ที่ค้นพบจากการวิจัยแนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สรุปได้ดังนี้

1. บริบทที่เอื้อต่อการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมที่ประสบความสำเร็จ (Context) ได้แก่ ทุกโรงเรียนมีเป้าหมายในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนานักเรียนด้านคุณธรรมชัดเจน
2. ปัจจัยนำเข้าที่จำเป็นในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Input) ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน หลักสูตรและ สภาพแวดล้อม
3. กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Process) ได้แก่ การเตรียมการ การกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย การดำเนินการพัฒนา และการประเมินผลโดยใช้การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย
4. ผลลัพธ์การพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม (Output) ได้แก่ ผลที่เกิดขึ้นกับครู คือความเป็นครูมืออาชีพ ความพอเพียง เสียสละ จิตอาสา ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ และพัฒนาตนเอง และผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียน คือ ความพอเพียง ความกตัญญู ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ และพฤติกรรมเชิงบวก เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาควรจัดทำแนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยเน้นเรื่องการยึดหลักธรรมาภิบาล การสร้างศรัทธา ความเชื่อมั่น และความซื่อสัตย์สุจริต
2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาที่จะนำแนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานนี้ไปใช้ควรมีการรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบแล้วนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบท
3. โรงเรียนคุณธรรมในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ควรเน้นการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพราะจะทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดี การสร้างความสามัคคี ครอบคลุมทั้งทางด้านจิตใจ และสังคม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาการนำแนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไปใช้ในบริบทต่าง ๆ
2. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564). กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- เกษม วัฒนชัย. (2551). *เส้นทางสู่ความพอเพียง*. กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี.
- จันทิรา ทวีพลายนต์. (2558). การจัดการศึกษาแบบคุณธรรมนำความรู้ : กรณีศึกษาโรงเรียนสัตยาไส. *วารสารบัณฑิตศึกษา : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 2(2), 162-171.
- วรางคณา จันทรงค์. (2557). การถอดบทเรียน ตอนที่ 1. *จุลสารสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพออนไลน์ สาขาวิชาสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*, 1(1), 5-6.
- ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ. (2560). *บทเส้นทางสร้างคนดี*. กรุงเทพฯ: บริษัทสหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม. (2555). *รายงานการสังเคราะห์งานวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศต่าง ๆ*. กรุงเทพฯ: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา. (2560). *โรงเรียนคุณธรรม สพฐ. มาตรฐานและตัวชี้วัด*. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา.
- สิริกร มณีรินทร์. (2547). สารรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ. *วารสารวงการครู*, 1(1), 4-10.
- อรรณพ จินะวัฒน์. (2559). การพัฒนาตนของผู้ประกอบวิชาชีพครู. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 9(2), 1379-1395.
- Fred C. & Allan C. (2012). *Educational Administration: Concepts and Practices* (6th Edition). CA, United States of America, Ohio: Wadsworth.

